

Jöns Larsson, Tjurlångsgård

Årboga landsförsamling, Västmanlands län
uppl. 1919 - 20.

Skapelsen,
tydning,
vädret,
öskningar,
Gäddor,
indopiska

Folkho och gamla seder i min hemtrakt,
berättade av skogv. G. Eriksson, Lustigslätt, lantbr
A. Pettersson, V. Hallarö m. fl.

Trolldom

På våren, när korna första gången släpptes ut
på bete, lades stäl på ladugårdströskeln, som
kreaturen skulle gå över, för att de ej skulle bli
tagna av hollen (bergtagna). För att korna ej
skulle få sommarsjuka, måste de gå över en
röd yllestumpa första gången de släpptes på bete.
Om en ko hade blivit bergtagen, skulle man
försöka att smygga sig så nära henne att man
kunde kasta en ställbit eller kniv över hennes rygg.
Därigenom blev holldomen hävd. Om man tagna
en brödbit och skrapar daggen ifrån näsen på

(8 sid)

2. 2.

1682

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

en ko, som man vill förstöra eller taga mjölken ifrån, och giver den åt sin egen ko, så kan man från henne mjölka även den mjölk, som skulle bliva efter den främmande kon. Om man borrade hål i ladugårdsväggen, lade kvicksilver i hålen och sedan täppte igen dem noga, så kunde ingen molldom bita på djuren. Om man en natt gick och drog ett lakan efter sig på en grannes åker, så att det släpade av daggen, och sedan läste några besvärjelser, så fick man hans skörd på sina åkrar. Om en bössa hade blivit förkollad, vilket syntes, därigenom att ett djur ej kunde skjutas, hur nära man än befann sig, samt att bössan blev våt, när den skulle laddas, skulle man ladda den på den plats,

LUNDS UNIVERSITETETS
FOLKMINNESARKIV

¹⁶⁸² ¹⁸⁴² ¹⁸⁴²
Lörje Västmanland, Arboga 1682 ¹⁸⁴² ¹⁸⁴² ¹⁸⁴²
där man ämnade skjuta, och tre nyppor massa
tagas till förladdning. Sedan sköt man aldrig
bom med en sådan bössa. Om en tjäder blivit
förkollad, så att den ej kunde skjutas, skulle
man med en tång nyppa av en massa spik-
huvuden och därmed ladda bössan. Tjägeln
var mestadels endast skyddad mot bly men
ej emot järn. Sådana djur måste dock alltid
grävas ned i jorden, emedan deras kött var
oätligt. De bestoda nästan uteslutande av ben
och skinn, och fanns det något kött på dem, var
det alldeles blåsvart till färgen.

Gamalt skrock.

När harugglan tjufer nära husen, får man
sorg. När man skall resa bort och den första
man mäter är ett fruntimmer, är det bäst att
vända om hem igen, för annars kan man
vara säker om att det händer en någon olycka.

Samma förhållande är det, om en ekorre hoppar över vägen framför en person. Olyckan kan dock då avvändas, om man vänder sig om och spottar bak efter sig. Man skall kasta stål i virvelvindar, för då är den onde ute och åker. Om man skulle fiska i sjön Tjurlången, måste man kasta pengar i sjön och på så sätt köpa fisk av sjörädet (Tjurlångskajsa). Om man på julafton, när alla sitta till bords, gick ut och tittade in genom fönstret, skulle man få se den sitta utan huvud, som skulle dö under året. Man fick ej gå baklänges, för då drog man sin mor till graven. Genom att midsommarafton hoppa över sju gårdesgårdar och vid var och en plocka en blomma samt sedan lägga dessa under huvudkudden kan man få se sin tillkommande. Om man står under ett träd, där gåken gal, och önskar sig något (tre saker), får man sina önskningar uppfyllda. Om någon hittar en fyr-

Arboga väppling, så kan ingen förvända synen på personen
h. ifråga. En hästsko, uppspikad ovanför dörren bringar

Uppm. alltid lycka. Man kunde förstå och även döda sina
Bur ovänner genom hallskott, hur långt borta de än be-
funno sig. Mot kollen var man bäst skyddad genom

Arboga att läsa "Fader vår" baklänges. Många lärde sig spela
Ber. av näcken. Detta tillgick på så vis, att man med fi-

L. Eriksson olen he torsdagskvällen å rad gick till en bäck, som
ramn mot norr, och varje gång kastade ett svart lamm
i bäcken. På platser, där man ser ljusken om nätterna,
finnas skatter nedgrävda. Barn, som blivit bortbytta
av kollen, skulle man dra genom tjugan på ett
håd, som strax ovanför marken grenade sig i två halvor.
Ett djur, som blivit ombitet, kunde bliva friskt på
en kort stund genom vissa besvärjelser.

Väderleksregler.

När korna ruska på sig, blir det ruskväder, likaså
när katten sover på hjärnan. När räven tjuter.

66

2391

LUNDS UNIVERSITETS

FOLKMINNESMUSEUM

1682

blir det också oväder. När stenåina bli vita av rimfrost och kvistarna på björken få en rödaktig färg blir det mildväder. När korpen eller spillkråkan skriker om sommaren, blir det regn. Aftonrodnad kall natt, morgonrodnad vått hatt (nederbörd). När solen går ned bakom moln, blir det regn påföljande dag, går solen ned klart, blir det vackert väder. När rökni från skorstenen går ned mot marken blir det nederbörd. När tofdyveln är ute och flyger, blir det vackert väder följande dag. Om svalorna flyga lågt blir det regn, flyga de däremot högt, blir det vackert väder.

Öknamn.

För var det alltid vanligt att försöka komma upp så tidigt som möjligt om morgnarna veckan före påsk. Den, som låg längst till sängs, fick alltid ett tillfälligt öknamn. Ex.: Palmsondagen palmosen, onsdag dymmelkotten, torsdag skärmosen, fredag

långliten, lördag stumpe, påskdagen påsklåsa,
annandagen andagstossa.

Gåtar.

Två står i skyn, två stå å ly (lyssna), två visa
vägen till byn, fyra gångande, fyra hängande, en
slängande. Vad är det? Svar: Klov.

Vad är det för likhet mellan en änka och en
potatisblomma? Svar: De ha båda sina knölar
i jorden.

Det var en kvan. Kvamen hade fyra hörn. I
kvamen fanns en mjölnare, i varje hörn en katt,
var katt hade fyra ungar. Hur många fötter
fanns det i kvamen? Svar: Två, ty kattorna hade
tassar.

Det var en gång en Pelle, som mötte en Pelle, som
hade en Pelle på ryggen. "Vart ska du gå?" sa Pelle
till Pelle. "Jag ska gå å krestna min Pelle till Pelle" sa
(döpa)

8. 9.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV 1682

Pelle te Pelle. Hur många p finnes i detta?

Svar: I detta finnes ej något p.

Ordspråk

"Mätte vinden vända sig, till dess jag går hem,"
sa kärningen, när han gick bort och hade vinden rakt
i ansiktet. "Då va' knuten" sa skomakarin, när han
fick en lappa i beckträden. "Då va' fastligt va' kallt
då' ä'" sa gubben, när han frös fast i sängen. "Skall
jag gå med å skjuta på, så att ni kommer ned?"
sa gumman, när gubben sade, att han skulle gå
och dränka sig. Den, som ligger och äter, får sitta å dö.
"Mycket av munnen men litet av ullen" sa han,
som klippte hunden. "Här ska' spacklas" sa målarin,
när han stack in huvu' i gårdsgar'n. "Då' ä' oforto-
gryn," sa hâkain om råttlotarna. "En kan nog
sjunka djupt," sa gubben, när han var full och ramla
ner i diket. "Nog går då' an, när då' drabbar folk å
inte kriter" sa gubben, när gumman hans dog.